

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

У статті розглянуто організаційно-педагогічні умови реалізації моделі формування моральної культури як складової професійної підготовки майбутніх юристів. Розроблено рекомендації організаційного та методичного характеру щодо впровадження моделі формування моральної культури майбутніх юристів. Зазначено, що дотримання запропонованих організаційно-педагогічних умов у ВНЗ сприятиме успішному формуванню моральної культури майбутніх юристів.

Проблеми розбудови правової української держави, соціальні та економічні перетворення, утвердження парламентаризму у світлі політичної реформи, становлення судової влади, вдосконалення правоохоронної системи викликають необхідність у гуманізації та демократизації всіх сфер суспільного життя, подоланні правового і морального нігілізму, активному протистоянню масовим проявам хабарництва і корупції. Публікації в засобах масової інформації, виступи керівників держави, доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини тощо свідчать про тривожну тенденцію щодо збільшення у сфері правосуддя і правоохоронних органах людей бездуховних та аморальних, які допускають численні порушення. Падіння моралі в українському суспільстві та, як наслідок, процвітання кругової поруки і корисливості у владних структурах, державному апараті, судових і правоохоронних органах негативно впливають на молоде покоління, яке в недалекому майбутньому буде працювати або очолювати державно-владні інститути.

Саме в цих умовах зростає соціальне значення юриспруденції та юридичної професії. Підвищені моральні вимоги, які ставляться до особистості фахівця у сфері права, його якісної професійної підготовки і формування особистої культури та високих морально-політичних якостей, зумовлюються особливою довірою до нього з боку суспільства і відповідальним характером виконуваних ним функцій. Юристи, які вирішують долі інших громадян і вимагають від них дотримання закону та норм моралі, повинні мати на це не тільки формальне службове, але й моральне право.

Аналіз досліджуваної проблеми показав, що проблеми моралі, моральності та професійної етики були в центрі уваги видатних мислителів (Аристотель, Цицерон, І. Кант, Г. Гегель, Г. Сковорода, К. Ушинський та ін.). Над фундаментальними проблемами морального розвитку особистості плідно працювали Г. Ващенко, Л. Виготський, Л. Кольберг, І. Кон, Я. Корчак, Ж.-Ж. Руссо, А. Маслоу, А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін. Значний внесок у розвиток науково-теоретичних аспектів формування особистості, її загальної і, зокрема, моральної культури внесли вітчизняні й російські вчені: І. Бех, В. Беспалько, І. Грязнов [1], В. Діуліна [2], І. Зязюн, В. Лозовой [3], О. Кононко, С. Крук [4], В. Плахтій, О. Пометун, О. Савченко, В. Сластьонін, О. Сухомлинська, Л. Хоружа та ін. Питанням етики, моралі та моральності в юридичній діяльності присвятили свої праці О. Бандурка [5], М. Барщевський [6], П. Біленчук [7], Г. Гребеньков [8], В. Горшеньов, О. Закомлістов, Ю. Єлькінд, А. Коні, А. Кобліков, В. Комаров, А. Мороховська, О. Скакун, С. Сливка [7] та ін.

Проте проблема формування моральної культури як складової професійної підготовки майбутніх юристів не знайшла належного відображення в психолого-педагогічних дослідженнях. Зокрема, поняття моральної культури юриста з'явилося наприкінці ХХ ст. в наукових публікаціях, присвячених деонтологічним аспектам у сфері юриспруденції, де у більшості випадків моральна культура розглядається як окремий аспект загальної культури і, як правило, на її вивчення передбачається одна тема. З поля зору науковців випадають дослідження поняття, змісту, структури моральної культури, система та технології її формування. Залишається не вирішеним завдання щодо осмислення ролі загальнолюдської культури в розвитку особистості фахівців у сфері права. Недостатнє вивчення цієї проблеми на теоретичному рівні ускладнює пошук практичних шляхів розвитку моральної культури. Нез'ясованими залишаються організаційно-педагогічні умови удосконалення процесу формування моральної культури особистості.

Метою статті є висвітлення питання соціально-педагогічних умов реалізації моделі формування моральної культури як складової професійної підготовки майбутніх юристів.

З метою ґрунтовного аналізу проблем формування моральної культури майбутніх юристів нами розроблена "Концепція національного та громадянського виховання та організації цієї роботи зі студентами", яка ґрунтувалася на освітньо-кваліфікаційній характеристиці спеціаліста-юриста. На другому етапі педагогічного проектування розроблено комплексний план організації виховного процесу на навчальний рік. На третьому етапі розроблено і затверджено вченою радою університету "Положення про планування виховної роботи та контроль за її виконанням", "Норми часу для розрахунків і планування обсягів виховної роботи", "Рекомендації щодо організації виховної роботи", "Положення про наставника студентської академічної групи". Ці та інші нормативні та методичні матеріали дали можливість уникати набору випадкових заходів і планувати конкретні заходи, спрямовані на національне і громадянсько-патріотичне виховання, формування моральних якостей, розвиненої духовності та високого рівня моральної культури, набуття кожним студентом соціального досвіду, оволодіння організаторськими здібностями тощо.

Розроблена нами модель формування моральної культури майбутніх юристів включала такі основні компоненти: а) мета; б) організаційно-педагогічні умови формування (організаційні умови, сучасні педагогічні

технології, соціально-педагогічна складова, соціокультурне середовище, студентський колектив та органи самоврядування); в) суб'єкти педагогічного процесу формування (науково-педагогічні працівники, куратори-завідувачі курсів, наставники та ін.); г) студент як об'єкт-суб'єкт процесу формування. Усі складові моделі формування моральної культури майбутніх юристів відображають змістову сторону єдиного процесу відповідно до Концепції виховання дітей і молоді в національній системі освіти. Мета, завдання, реальний стан справ і потреби формування моральної культури в конкретній ситуації визначають конкретний зміст кожного компонента моделі. Основними чинниками формування моральної культури майбутніх юристів, на яких ґрунтується досліджувана модель, є процеси соціалізації, виховання, самовиховання, діяльності та спілкування.

Рекомендації організаційного та методичного характеру щодо впровадження моделі формування моральної культури майбутніх юристів

Результати проведеного наукового дослідження дають підставу визначити рекомендації щодо формування моральної культури як складової професійної підготовки майбутніх юристів.

1. Зростання ролі моральних засад і цінностей, поступова гуманізація суспільних відносин в Україні викликають потребу в завершенні відпрацювання галузевого стандарту освіти зі спеціальності "Правознавство" всіх освітньо-кваліфікаційних рівнів, передбачивши в ньому:

- збільшення у вищих навчальних закладах усіх форм власності навчального часу на предмети соціально-гуманітарної складової до 30%;
- збільшення кількості навчальних годин на вивчення курсу "Юридична деонтологія";
- запровадження в усіх вищих навчальних закладах як обов'язкових дисциплін "Етика права", "Професійна етика юриста" ("Юридична етика"), "Юридична педагогіка" ("Психологія і педагогіка в професійній діяльності юриста") тощо;
- передбачити навчальні години на вивчення курсу "Педагогіка для правників" або "Основи педагогіки" для освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр".

2. З метою посилення професійної зорієнтованості предметів гуманітарної сфери систематично проводити конкурси на кращий підручник з цих предметів, запрошуючи до співпраці науковців та практиків-юристів, педагогів, істориків, психологів та інших фахівців.

3. Відповідно до сучасних цілей та потреб суспільства:

- відпрацювати механізм безперервного оновлення змісту юридичної освіти у вищих навчальних закладах, передбачаючи в освітньо-професійних програмах підготовки фахівців спеціалізовані дисципліни, які зорієнтовані на формування професійної культури, зокрема і такого важливого аспекту, як моральної культури, вирішення етично складних ситуацій морального вибору, які виникають у процесі юридичної діяльності, засвоєння майбутніми юристами історії правничої думки в Україні тощо;
- надавати методичну допомогу керівництву вищих навчальних закладів у вдосконаленні етично орієнтованих дисциплін шляхом внесення змін у навчальні та робочі програми, а також активного використання міжпредметних зв'язків, інтегрованих курсів тощо;
- з метою створення умов для соціально-практичної адаптації студентів до юридичної діяльності на базі кращих вищих навчальних закладів провести експериментальні дослідження щодо ефективності клінічної форми освіти.

4. З метою пошуку захисних механізмів проти аморальних проявів у педагогічному та студентському середовищах, боротьби за моральне очищення життя у ВНЗ, ініціювати створення морального (етичного) кодексу (правил етичної поведінки, етичних стандартів тощо) науково-педагогічних працівників вищої школи, а також надати допомогу викладачам і студентському загалу у відпрацюванні Кодексів честі, в яких ці суб'єкти навчально-виховного процесу визначають свої права та обов'язки, правила взаємодії і взаємостосунків, моральні ідеї, норми та цінності, на яких будується академічне життя.

5. У зв'язку із зростанням ролі науково-педагогічних працівників у формуванні моральної культури як складової професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі права:

- відпрацювати систему роботи з кадрами у вищих навчальних закладах всіх форм власності, які готують майбутніх юристів, та механізм її впровадження в практику діяльності з визначенням на основі психодіагностичних методик вимог до педагогічних здібностей, якостей, рівня компетентності, майстерності тощо; добору науково-педагогічних працівників та їх систематичну атестацію;
- відпрацювати систему підготовки та перепідготовки кадрів для вищої юридичної освіти;
- розглянути питання про створення в структурі Міністерства освіти і науки (на базі юридичного факультету КНУ ім. Т. Шевченка або НЮА України ім. Я. Мудрого) інституту підготовки і перепідготовки педагогічних кадрів для вищої юридичної освіти;
- вивчити питання про доцільність створення у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації всіх форм власності кафедр психології та педагогіки вищої школи;
- для підвищення рівня професійно-педагогічної підготовки викладачів, озброєння їх психолого-педагогічними та методичними основами організації навчально-виховного процесу, науково-дослідної роботи та формування моральної культури студентів, розглянути питання про створення і функціонування довготривалих (4-6 місяців) курсів на базі виділених вищих педагогічних закладів освіти;
- створення у ВНЗ усіх форм власності системи роботи з підвищення рівня педагогічної та психологічної культури науково-педагогічних працівників шляхом запровадження шкіл педагогічної

майстерності, проведення психолого-педагогічних семінарів, читань, конференцій, відкритих і показових занять, виставок психолого-педагогічної літератури тощо;

- ректоратам ВНЗ запровадити в наукових збірниках (часописах, вісниках тощо), як обов'язкову, рубрику "Із досвіду педагогічної роботи", забезпечити систематичну публікацію результатів різноманітних психолого-педагогічних досліджень та методичних пошуків, зокрема з проблем формування моральної культури;

- методичним радам ВНЗ сконцентрувати увагу на розробці та виданні, зокрема й під грифом МОН України, методичних посібників та окремих розробок з методики викладання з цих предметів;

- ректоратам ВНЗ усіх форм власності розробити систему ефективного заохочення працівників до підготовки дисертацій із спеціалізацією за педагогічними науками.

6. Відповідно до вимог Болонського процесу та переходом вищої школи до ступеневої системи освіти, оновити зміст базової педагогічної освіти шляхом розширення курсу педагогіки вищої школи та психології в структурі магістерської підготовки, передбачивши оволодіння знаннями, навичками та вміннями використання сучасних педагогічних технологій, психодіагностичних методик тощо.

7. З метою формування професійної культури науково-педагогічних працівників вищої школи та посилення їх впливу на формування моральної культури студентів:

- організувати та систематично проводити у ВНЗ науково-теоретичні конференції, проблемні, цільові семінари, семінари-практикуми, педагогічні читання з проблем морального виховання;

- ввести проблематику формування моральної культури в індивідуальні плани науково-педагогічних працівників, плани роботи кафедр, комплексні плани з виховної роботи ВНЗ тощо;

- створити творчі групи науково-педагогічних працівників з проблем морального виховання студентської молоді для вироблення педагогічних інновацій і впровадження в життя передового досвіду;

- вченим та методичним радам ВНЗ забезпечити науково-методичний супровід процесу підготовки науково-педагогічних працівників, завідувачів курсів і кураторів-наставників, інших суб'єктів виховного процесу до реалізації актуальних завдань формування моральної культури майбутніх юристів, розробки та видання методичних матеріалів з цих проблем;

- з метою забезпечення системного підходу до формування моральної культури студентів створити та щомісячно проводити практично-методичні семінари творчих груп з питань морального виховання із залученням усіх суб'єктів навчально-виховного процесу;

- з метою нормативного забезпечення процесу формування моральної культури провести аналіз чинних законодавчих на інших правових актів з цих питань і в разі необхідності входити з пропозиціями у відповідні органи державного управління;

- організувати постійний моніторинг процесу формування моральної культури із застосуванням різноманітних як малоформалізованих, так і високоформалізованих психодіагностичних методик.

8. З метою забезпечення ефективної роботи кураторів-наставників (особливо в умовах Болонського процесу) визначити їх правовий статус і дієву систему матеріального та морального стимулювання, зокрема встановлення усталеного відсотка додаткової заробітної плати, зменшеного педагогічного навантаження, підвищеного тарифу оплати праці за організацію роботи клубів, студій, гуртків, секцій тощо в позааудиторний період.

9. З метою піднесення ролі студентського колективу як одного із основних суб'єктів формування моральної культури в умовах професійної підготовки майбутніх юристів:

- зважаючи на важливе значення завчасного виявлення схильності абітурієнтів до вибраної ними професії юриста, вивчення їх психологічних особливостей та властивостей, здатності членів майбутнього студентського колективу до плідної спільної діяльності протягом всього навчального періоду, адміністрації провідних ВНЗ, які готують юридичні кадри, вивчити правові основи, порядок проведення тестування та найбільш придатні для цього психодіагностичні методики;

- методичним радам ВНЗ організувати роботу проблемних семінарів з питань використання можливостей студентських колективів, зокрема, навчальних груп, у цілеспрямованій соціалізації, в т.ч. адаптації до студентського середовища та майбутньої професійної діяльності, моральному вихованні тощо;

- ректоратам, методичним радам ВНЗ надавати матеріально-технічну та методичну допомогу органам студентського самоврядування і студентським профспілкам у реалізації завдань формування моральної культури майбутніх юристів, зокрема, розробці моделі інноваційних виховних заходів, визначенні пріоритетних напрямів, засобів і методів формування моральних якостей, створенні та організації роботи тимчасових формувань, об'єднань і молодіжних клубів за інтересами (товариств, студій, правничих загонів, гуртків тощо), підготовці та проведенні конкурсів, творчих свят, змагань тощо;

- методичним радам ВНЗ забезпечити науково-методичний супровід правового всеобучу студентів щодо захисту своїх прав, свобод і законних інтересів та надати практичну допомогу органам студентського самоврядування у використанні різноманітних інтерактивних методик навчання та виховання (проблемні семінари, семінари-практикуми з розв'язання ситуацій морального вибору, тренінги, дебати, дискусії, "круглі столи" та тестування з елементами морального спрямування тощо);

- ректоратам ВНЗ створити можливість для проведення систематичних широкомасштабних досліджень щодо розвитку і функціонування студентського самоврядування та його впливу на рівень сформованості моральної культури студентів, вихованості та розвитку студентів;

– ректоратам, методичним радам створювати належні умови та надавати практичну допомогу органам студентського самоврядування в організації роботи із активом, керівниками молодіжних формувань, об'єднань, клубів за інтересами тощо, функціонуванні шкіл навчання активу, створення системи стимулювання творчого самовдосконалення лідерів студентського самоврядування.

10. У зв'язку із завершенням терміну дії "Програми розвитку юридичної освіти на період до 2005 року" при розробці нового нормативного акту передбачити комплекс організаційних та матеріально-технічних заходів, які забезпечать подальше підвищення ролі студентського самоврядування у ВНЗ усіх форм власності в соціальному становленні та розвитку студентської молоді шляхом державної фінансової підтримки молодіжних ініціатив у таких сферах:

- створення необхідних умов для міжнародного обміну студентів;
- забезпечення організованого відпочинку та утвердження здорового способу життя;
- діяльності юридичних клінік у напрямі надання правової допомоги малозабезпеченим верствам населення;
- організації співробітництва між ВНЗ з метою духовного та фізичного розвитку майбутніх юристів, їх наукової творчості тощо.

11. З метою сприяння створенню та розвитку самоврядування ініціювати перед відповідними комітетами Верховної Ради України питання про внесення нових змін до Закону України "Про вищу освіту":

- привести у відповідність статті 37 та 38, зокрема: усунути протиріччя в цих та інших статтях Закону, чітко визначити коло осіб, які створюють органи студентського самоврядування, компетенцію та коло питань, з яких рішення цих органів мають лише дорадчий характер;
- розширити повноваження студентських самоврядних структур і чітко визначити питання, які адміністрація ВНЗ вирішує лише за згодою органу студентського самоврядування, зокрема: надання допомоги студентам із малозабезпечених родин, відрахування студентів з різних причин з ВНЗ, перескладання екзаменів та заліків, підборі кандидатур для участі в програмах міжнародних обмінів, проживання в студентських гуртожитках (розподіл місць, поселення, переселення, виселення, встановлення і зміна плати за проживання в них тощо), формуванні студентських трудових і правничих загонів тощо;
- збільшити норму про обов'язкову участь представників органів студентського самоврядування у Вчених радах, зборах (конференціях) трудових колективів ВНЗ та їх факультетів у кількості не менш як 33%;
- передбачити чіткий механізм участі студентських самоврядних структур у виборах керівників ВНЗ, кафедр, факультетів тощо;
- визначити обсяги фінансування студентських проблем, зокрема встановити певний відсоток (8-10%) видатків згідно із щорічним кошторисом ВНЗ, які використовуються лише за участю органів студентського самоврядування, і джерела цього фінансування: державні і місцеві органи влади, ВНЗ; шляхи фінансування: державний і місцевий бюджети, створення різноманітних фондів, надання спонсорської допомоги, власної комерційної та іншої діяльності тощо.

12. Вивчити досвід роботи провідних ВНЗ Європи та світу щодо функціонування різноманітних колегіальних органів (адміністративних рад, наукових рад, рад з питань навчання та рад з питань університетського життя) та залучення до їх роботи студентського загалу, провести експерименти і обговорити результати із залученням керівництва, науково-педагогічних працівників і студентів усіх ВНЗ України.

13. Розбудову соціокультурного середовища та його ефективне використання в процесі соціалізації і, зокрема, адаптації, інтеграції, саморозвитку і самореалізації, виховання та самовиховання студентства, всім суб'єктам навчально-виховного процесу, державним інституціям і громадським організаціям шляхом:

- створення належного морально-психологічного клімату у ВНЗ на засадах гуманізму, довіри, безпеки, взаємоповаги, справедливості тощо;
- проведення в період адаптації психодіагностичних досліджень та формування на їх основі психологічної сумісності в академічних групах – як основи для створення і підтримки в них атмосфери, яка сприятиме успішному вирішенню навчально-виховних завдань і розвитку особистості кожного студента;
- організація діяльності центрів (служб, відділів, бюро тощо) соціологічних досліджень з метою вивчення ефективності впливу соціокультурного середовища на формування моральної культури, результативності всього комплексу виховної роботи та визначення рівня вихованості студентів;
- створення соціальної та психологічної служб з метою аналізу морально-психологічного клімату в студентських колективах (група, курс, факультет, ВНЗ); організації соціальної і психологічної допомоги студентам і викладачам (консультування з проблем навчання та особистих питань; вивчення та облік індивідуальних особливостей; релаксація тощо);
- запровадження сучасної системи організації науково-дослідної роботи студентів шляхом створення ефективних взаємозв'язків "студент-учений (доктор, кандидат наук, професор, доцент)", пошуку та залучення здібних студентів до виконання теоретичних і прикладних завдань згідно з дослідженнями науковців; забезпечення фінансових і матеріальних умов для безкоштовного використання студентами наукових публікацій іноземних учених в Інтернеті та посилення мовної підготовки для роботи з іноземною літературою;
- проведення широких досліджень щодо тенденцій і проблем використання вільного часу, прогнозування та моделювання раціональних його бюджетів, забезпечення оптимальних режимів навчання і відпочинку студентів, створення в кожному навчальному закладі програм ефективного і раціонального використання

вільного часу як простору вільної діяльності і вільного розвитку особистості, вирішення нагальних питань матеріально-технічного, фінансового та організаційного забезпечення дозвілля студентства;

– виховання в студентства "культу" книги, всебічна підтримка читання як істотної частини педагогічного процесу та стратегічно важливого елементу загальної культури; забезпечення всіма суб'єктами навчально-виховного процесу систематичного та цілеспрямованого впливу на зміст і характер читання, на вибір літератури та засвоєння прочитаного: організації досліджень з метою вивчення нових явищ і тенденцій у читанні, динаміки читацьких запитів студентства та створення відповідно до цього необхідних фондів; проведення на базі бібліотек вищих навчальних закладів і загального користування читацьких конференцій, диспутів, дискусій тощо;

– розбудова розгалуженої системи залучення майбутніх юристів до творчо-розвивальних видів діяльності в позааудиторний час; створення з урахуванням пізнавальних та особистих запитів студентів різноманітних об'єднань, асоціацій, клубів за інтересами, студій, гуртків, правничих загонів, студентських газет та інших ЗМІ молодіжного спрямування; розгортання волонтерського та КВК-руху, благодійної та природоохоронної діяльності; участь у роботі юридичних клінік, громадських юридичних приймалень та наданні допомоги малозабезпеченим верствам населення та правоохоронним органами; проведення правової просвіти в закладах освіти; вирішення проблем належного фінансового і матеріально-технічного забезпечення їх функціонування; впровадження ефективних форм стимулювання студентів, науково-педагогічних працівників, кураторів, наставників, керівників та організаторів цієї роботи;

– підтримка в студентському середовищі прагнення до здорового способу життя, викорінення у ВНЗ шкідливих звичок: розпиття алкогольних напоїв, вживання тютюну та наркотичних засобів; залучення студентства до систематичних занять фізичною культурою і спортом у позааудиторний час; розширення мережі спортивних гуртів, секцій, клубів тощо, розвитку матеріальної бази шляхом будівництва спортивних споруд (стадіонів, спортивних майданчиків, тренажерних залів тощо), туристичних баз, оздоровчих таборів; забезпечення умов для розвитку так званого "університетського спорту"; регулярного проведення всеукраїнських, обласних, міжвузівських змагань, олімпіад, спортивних ігор студентської молоді тощо.

14. Зважаючи на роль зовнішнього естетичних чинників у забезпеченні ефективної юридичної діяльності та формуванні емоційної зрілості особистості майбутніх фахівців у галузі права, правильну організацію предметного середовища здійснювати шляхом:

– вирішення на основі сучасних дизайнерських підходів естетичного оформлення території, зовнішнього вигляду навчальних корпусів і спортивних споруд, закладів харчування, "Інтернет-кафе", центрів дозвілля та відпочинку, гуртожитків, бібліотек, аудиторій, лабораторій, побутових приміщень тощо;

– організація музеїв, музейних кімнат, картинних галерей засновників ВНЗ та видатних учених, художніх виставок, виставок наукових і творчих робіт студентів, фотовиставок, стендів переможців різноманітних конкурсів, олімпіад, оглядів, кращих спортсменів і молодіжних активістів, інформаційних стендів тощо;

– використання під час проведення урочистих подій державної символіки, запровадження символіки Євросоюзу, областей, міст і районів, атрибутики навчального закладу, факультетів (знамено, гімн, герби, вимпели, значки тощо);

– підтримання існуючих, пошук і запровадження нових традицій, ритуалів, елементів корпоративної культури тощо: "Посвята в студенти", "Бал першокурсників", "Гуморина", "День юриста", "Прощання з університетом", "Міжнародний День студента", "Свято закоханих", "Новорічні свята", "Вручення магістерських мантий та передача "Книги Знань"", "Зустрічі випускників" тощо.

У процесі розв'язання проблем формування моральної культури майбутніх юристів важливим є з'ясування *критеріїв моральної культури особистості*: а) знання основних норм моралі і моральності, правил, принципів, цінностей і впевненість у необхідності цих знань; б) оцінка норм, правил, принципів і цінностей як соціально справедливих, суспільно необхідних і гуманних; в) наявність професійно-необхідних моральних якостей, переконань і почуттів та їх вияв у процесі діяльності і поведінці; г) відповідність моральних вчинків проголошеним принципам, уміння діяти відповідно цим принципам у ситуаціях морального вибору, втілення моральних поглядів у життя; д) моральна значущість мотивів поведінки, наявність системи вольових якостей та їхній вплив на професійну діяльність юриста та його поведінку; е) здатність особистості юриста до морального розвитку, самовиховання і самовдосконалення. На основі даних критеріїв нами визначено *п'ять рівнів сформованості моральної культури* майбутніх юристів: високий, вище середнього, середній, нижче середнього, низький.

Дослідження організаційно-педагогічних умов реалізації моделі формування моральної культури як складової професійної підготовки майбутніх юристів дало можливість сформулювати такі **висновки**:

1. Дотримання єдності та цілісності всіх компонентів запроєктованої моделі виступає умовою успішного формування моральної культури фахівців у галузі права.

2. На динаміку переходу від одного рівня сформованості моральної культури до іншого впливає часовий фактор, якісні перетворення в змісті її структурних складових, впевненість майбутнього юриста в необхідності знання етичних категорій, норм і принципів моралі та моральності, навичок і вмінь застосування деонтологічних аспектів у процесі практичної діяльності.

3. Успішне формування моральної культури є можливим за дотримання організаційно-педагогічних умов: запровадження в педагогічний процес інноваційних методів, технологій та науково-педагогічних досягнень; визначення місця, ролі та практичної участі науково-педагогічних працівників та керівництва ВНЗ;

використання ефективних засобів (предмети та інші надбання духовної та матеріальної культури, види діяльності та виховної роботи, форми та конкретні заходи) тощо.

4. Вагомим чинником морального виховання майбутніх юристів виступає студентський колектив; у ньому відбувається накопичення соціального досвіду та його інтеріоризація шляхом включення студентів до навчальної, науково-творчої, трудової та інших видів життєдіяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Грязнов І.О. Система морального виховання майбутніх офіцерів-прикордонників: Монографія. – Хмельницький: НАДПСУ, 2004. – 370 с.
2. Діуліна В.В. Соціально-педагогічні умови формування морально-етичної культури майбутнього керівника у сфері управлінської діяльності: Дис. ... канд. пед. наук – Х: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2002. – 224 с.
3. Лозовой В.О., Петришин О.В. Професійна етика юриста. – Х.: Право, 2004. – 176 с.
4. Крук С.Л. Формування моральної культури у курсантів-прикордонників: Автореф. дис... канд. пед. наук. – Хмельницький: НАДПСУ, 2003. – 18 с.
5. Бандурка О.М., Скакун О.Ф. Юридична деонтологія: Підручник. – Харків: Вид-во УВС, 2002. – 336 с.
6. Барщевский М.Ю. Адвокатская этика. – 2-е изд., испр. – М.: Профобразование, 2000. – 312 с.
7. Біленчук П.Д., Сливка С.С. Правова деонтологія / За ред. акад. П.Д. Біленчука. – К.: Атіка, 1999. – 320 с.
8. Гребеньков Г.В., Фіолевський Д.П. Юридична етика: Навч. посібник. – К.: Алеута, 2004. – 209 с.

Матеріал надійшов до редакції 14.03. 2008 р.

Денищик А.И. Организационно-педагогические условия реализации модели формирования моральной культуры как составной профессиональной подготовки будущих юристов.

В статье рассмотрено организационно-педагогические условия реализации модели формирования моральной культуры как составной профессиональной подготовки будущих юристов. Разработаны рекомендации организационного и методического характера относительно внедрения модели формирования моральной культуры будущих юристов. Отмечено, что соблюдение предложенных организационно-педагогических условий в вузе будет способствовать успешному формированию моральной культуры будущих юристов.

Denyshchuk O.I. Organizational-Pedagogical Conditions of Moral Culture's Formation Model Realization as a Compound of Future Lawyers' Professional Training.

Organizational-pedagogical conditions of moral culture's formation model realization as a compound of professional future lawyers' training is considered in the article. The organization and methodologic recommendations as to the future lawyers' moral culture formation model are worked out. It is mentioned, that the observance of the offered organizational-pedagogical conditions in high school will promote successful moral culture's formation of the future lawyers